

eISSN: 2524-0072

2024 **59**

Електронний журнал

УКРАЇНСЬКА
АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ

ЕКОНОМІКА
та СУСПІЛЬСТВО

Редакційна колегія

Головний редактор журналу:

Головко Олег Павлович, кандидат економічних наук, директор Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій.

Члени редакційної колегії журналу:

Баженков Євген Володимирович, доктор економічних наук, доцент, директор Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Білозубенко Володимир Станіславович, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, регіональних студій та туризму Університету митної справи та фінансів.

Бойко Світлана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Національного університету харчових технологій.

Графська Орислава Іванівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Гуткевич Світлана Олександрівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій.

Дишкантюк Оксана Володимирівна, кандидат технічних наук, доцент, декан факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи і туризму Міжнародного гуманітарного університету.

Жосан Ганна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій Херсонського державного аграрного університету.

Киркач Світлана Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи і фінансових послуг Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Князевич Анна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку, Гірничо-металургійна академія імені Станіслава Сташиця (Польща).

Ковбас Галина Іванівна, кандидат економічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Корбутяк Аліна Георгіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Котенко Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Центральноукраїнського національного технічного університету

Кузіна Руслана Вілїївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Одеського національного економічного університету.

Македон Вячеслав Владиславович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Мартинюк Олена Анатолїївна, доктор економічних наук, професор, Міжнародний гуманітарний університет.

Масленніков Євген Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та інновацій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Нямещук Ганна Валерїївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки та публічного управління і адміністрування Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Підгірна Валентина Никифорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Плинокос Дмитро Дмитрович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва торгівлі та біржової діяльності Національного університету «Запорізька політехніка».

Прохорчук Світлана Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, проректор з навчально-методичної роботи Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний університет бізнесу і права».

Сокровольська Наталія Ярославівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Pawel Czarnecki, Prof., dr hab., Rector of Warsaw Management University (Poland).

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

РОЛЬ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

Ірина Заїчко, Тетяна Мигович, Зоряна Криховецька

Переглядів статті: 16 | Завантажень PDF: 7

 PDF

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Руслана Пікус, Орест Трейтяк

Переглядів статті: 7 | Завантажень PDF: 3

 PDF

СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД ВОЄННИХ РИЗИКІВ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Ірина Приймак, Назар Тимків

Переглядів статті: 4 | Завантажень PDF: 1

 PDF

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ ТА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ЗРУЧНІСТЬ ТА ДОСТУПНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ КЛІЄНТІВ В УКРАЇНІ

Олена Гасій, Олег Скорба, Наталія Рошко

Переглядів статті: 7 | Завантажень PDF: 9

 PDF

ФІНАНСОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Андрій Пахольчук

Переглядів статті: 1 | Завантажень PDF: 1

 PDF

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Оксана Руда, Олена Марценюк

Переглядів статті: 1 | Завантажень PDF: 1

 PDF

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ВАЖЕЛІ ІНВЕСТИВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Наталія Сاینчук, Анастасія Камаєва

Переглядів статті: 2 | Завантажень PDF: 2

 PDF

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-129>

УДК 336.71

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

ACTIVITIES OF BANKS IN THE SYSTEM OF ANTI-LAUNDERING OF INCOME OBTAINED BY CRIMINAL WAYS

Руда Оксана Леонтіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3266-7470>

Марценюк Олена Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0920-7070>

Ruda Oksana, Martseniuk Olena
Vinnytsia National Agrarian University

У статті акцентується увага на актуальності боротьби з тероризмом і легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Банківську систему визначено як ключовий сегмент, через який здійснюється відмивання коштів, отриманих незаконно. Розглядається динаміка інформування про фінансові операції, проведені банківськими установами. Аналізуються нові правила фінансового моніторингу на період дії воєнного стану, зокрема щодо фінансових операцій, які в цей період не потребують встановлення джерел походження коштів. Також висвітлено спрощені процедури ідентифікації та верифікації покупців військових облігацій. Описано особливості фінансового моніторингу банками під час того, як їх клієнти – фізичні особи – вносять готівку на свої поточні рахунки. Зокрема, розглядається випадок, коли клієнт банку, який є фізичною особою, вносить готівку на поточний рахунок у розмірі, що відповідає або перевищує встановлений поріг фінансової операції.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансові операції, ФАТФ, легалізація (відмивання) доходів, протидія відмиванню доходів.

Banking institutions are most often used to carry out the legalization of such criminal income. The involvement of banking institutions in the process of laundering "dirty" capital brings serious threats. Violation of anti-legalization legislation by the National Bank of Ukraine, as a regulator, leads to the application of measures of influence on the bank. As a result, the institution loses the trust of customers, which affects the level of profitability and financial stability. For banking institutions, the key is to develop strategies to assess and minimize the risks of legalization of "dirty" money. The banking sector plays a key role in the functioning mechanism of the economy. The spread of the phenomenon of legalization of criminal proceeds and the involvement of banks in such operations pose a threat to the financial stability of the state. In the context of the current economic situation in Ukraine, it is possible to identify a high risk of using banks for money laundering purposes. The article focuses on the relevance of the fight against terrorism and the legalization of proceeds obtained through crime. The banking system is identified as a key segment through which money laundering is carried out illegally. The dynamics of informing about financial transactions carried out by banking institutions are considered. The new rules of financial monitoring for the period of martial law are analyzed, in particular regarding financial transactions, which during this period do not require establishing the sources of origin of funds. Simplified procedures for the identification and verification of buyers of military bonds are also highlighted. The peculiarities of financial monitoring by banks during the time when their clients – natural persons – deposit cash into their current accounts are described. In particular, the case is considered when a client of the bank, who is an individual, deposits cash into the current account in an amount that meets or exceeds the established threshold of the financial transaction. The restoration of operations with expenses during the period of martial law without the requirement to establish the source of origin of these funds is also considered.

Keywords: financial monitoring, financial operations, FATF, legalization (laundering) of income, combating money laundering.

Постановка проблеми. Процес легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, представляє собою складний економіко-правовий феномен, який оперує поза межами національних кордонів. Це глобальна проблема, що стає предметом серйозного занепокоєння світового співтовариства. В нинішній час спостерігається тенденція до зростання загрози наявності нелегальних коштів в економіці України, що обумовлено процесами інтеграції та глобалізації. Щороку виникають нові методи легалізації кримінальних коштів, що вимагає постійного моніторингу та оптимізації як законодавчої бази, так і функціонування банківських установ у даній сфері.

Діяльність банків у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, може стикатися з рядом проблем, серед яких можна виділити: недостатнє ідентифікування клієнтів; неефективність фінансового моніторингу; брак автоматизації; недостатній рівень кваліфікації персоналу; порушення внутрішніх політик та процедур; недостатня співпраця з органами регулювання; ігнорування нових технологій та методів; низький рівень антикорупційної культури.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, включаючи вдосконалення технологій, підвищення кваліфікації персоналу та зміцнення систем внутрішнього контролю.

Привертання банків до легалізаційних схем може призвести до втрати довіри клієнтів, настання штрафних санкцій для установи і, в кінцевому результаті, до зниження рівня прибутковості та фінансової стійкості банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запобігання та протидії легалізації злочинних доходів та дослідження ролі банків в системі легалізації доходів одержаних злочинним шляхом проводили були предметом дослідження Барановський О., Висоцька І., Дмитров С., Коваленко В., Кузьменко О., Рисін В.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Часто банки використовуються для відмивання незаконно отриманих коштів та присвоєння їм легального статусу. Залучення банків до цих процесів становить значущу загрозу для установи, оскільки це негативно впливає на її репутацію, підриває довіру клієнтів та партнерів, збільшує ризики та може призвести до фінансових проблем. Тому, дослідження ролі банків в протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є дуже актуальним питанням.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження діяльності банків в системі протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму (система ПВК/ФТ) представляє собою складну та багатогранну структуру, яка динамічно розвивається на міжнародному рівні. Важливо відзначити, що разом з цим розвивається тіньовий сектор економіки, що ускладнює або породжує нові нелегальні фінансові схеми. Отже, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму залишаються однією з ключових проблем.

Банки часто стають об'єктом використання для відмивання грошей. Зі зростанням глобалізації та інтеграції грошові перекази через кордони стають більш доступними. Це спрощує завдання злочинцям перевести кошти до закордонної установи, при цьому залишаючи походження цих коштів невідомим. Зону охоплення нової глобальної фінансової системи постійно розширюється завдяки швидкому зв'язку та збільшенню обміну інформацією.

Головним міжнародним органом, що координує боротьбу з відмиванням грошей є FATF (Financial Action Task Force), заснований у Парижі під час саміту країн Великої сімки у 1989 році. У сучасних умовах регулювання протидії відмиванню (легалізації) злочинних доходів і фінансуванню тероризму важливим аспектом є розроблення міжнародних актів рекомендаційного характеру спеціалізованими міжнародними організаціями [5].

Фінансовий моніторинг є ефективним засобом протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Фінансовий моніторинг у банку - це система заходів та процедур, спрямованих на виявлення та запобігання фінансовим операціям, які можуть мати ознаки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансування тероризму. Особливості фінансового моніторингу в банку включають:

1. Клієнтська інформація: Банк повинен систематично збирати та оцінювати інформацію про клієнтів, включаючи їхню фінансову діяльність, джерела доходів, та інші важливі аспекти.

2. Ідентифікація та верифікація клієнтів: Банк повинен вживати заходів для однозначної ідентифікації своїх клієнтів, а також періодично перевіряти та оновлювати їхні дані.

3. Аналіз транзакцій: Банк проводить аналіз фінансових транзакцій клієнтів для виявлення надмірно ризикованих операцій та ознак легалізації доходів.

4. Ризик-орієнтована стратегія: Врахування різних рівнів ризику серед різних клієнтів та транзакцій, засноване на їхній фінансовій діяльності та характеристиках.

5. Звітність та співпраця: Банк зобов'язаний надавати звіти та інформацію відповідним державним органам та службам фінансового моніторингу.

6. Освіта та тренінг персоналу: Забезпечення високого рівня кваліфікації працівників, які займаються фінансовим моніторингом, через навчання та тренінги.

7. Використання технологій: Впровадження сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення для автоматизації та покращення ефективності фінансового моніторингу.

8. Політика внутрішнього контролю: Розробка та впровадження політик внутрішнього контролю для ефективного виявлення та управління ризиками фінансового моніторингу.

Ці аспекти допомагають банкам виконувати свої обов'язки з протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Основні принципи функціонування фінансового моніторингу та системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, визначені у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Цей закон визначає, що спеціально уповноважений орган має за завдання забезпечити реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Відповідно до Основного Закону, СПФМ подають інформацію до Держфінмоніторингу про фінансові операції, які перевищують порогові значення, а також про операції, які викликають підозри (діяльність).

З моменту введення в експлуатацію ІСФМ Держфінмоніторингом було отримано та оброблено 56426547 повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу. З цієї кількості, за 2022 рік було отримано 1181675 повідомлень, з яких прийнято до обліку 1179392 повідомлення (рис. 1) [3].

Слід відзначити, що частка помилок у повідомленнях становить лише 0,1% від загаль-

ної кількості отриманих Держфінмоніторингом у 2022 році повідомлень про фінансові операції.

Таким чином, відсоток правильно поданих повідомлень про фінансові операції від СПФМ до Держфінмоніторингу за 2022 рік становить 99,9% від загальної кількості повідомлень. Також слід відмітити, що протягом 2022 року кількість зареєстрованих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції зменшилась на 28,9% порівняно з 2021 роком внаслідок введення воєнного стану в Україні за Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами). Банки виявилися найбільш активними у системі звітування, надсилаючи більшість повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу.

Протягом 2023 року Держфінмоніторингом було зареєстровано 1 429 594 повідомлення від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які включають в себе: 155369 повідомлень про фінансові операції, що викликали підозри (діяльність); 1260269 повідомлень про операції, що перевищують порогові значення; 178 повідомлень про операції, які одночасно перевищують порогові значення і викликали підозри (діяльність); 13 778 повідомлень, що надійшли за запитом щодо відстеження фінансових операцій.

У 2023 році Держфінмоніторингом було заблоковано кошти та зупинено фінансові операції на суму 4,1 млрд гривень.

На даний момент, головним завданням Держфінмоніторингу є виявлення фінансових операцій та осіб, пов'язаних із фінансуванням тероризму, сепаратизму та військовою агресією з боку РФ проти України. Це також включає діяльність диверсійно-розвідувальних груп, колабораційну діяльність, публічні заклики до зміни чи повалення конституційного ладу або змін меж території чи державного кордону України, а також осіб, які перебувають під санкціями.

Так, протягом 2023 року Держфінмоніторинг надав до правоохоронних органів 267 матеріалів, що стосуються фінансування тероризму, сепаратизму та військової агресії з боку РФ проти України.

У той самий період було передано до правоохоронних органів 250 матеріалів (86 загальних та 164 додаткових), пов'язаних із підозрою у корупційних діяннях. В цих матеріалах сума фінансових операцій, що можуть бути пов'язані із легалізацією коштів та

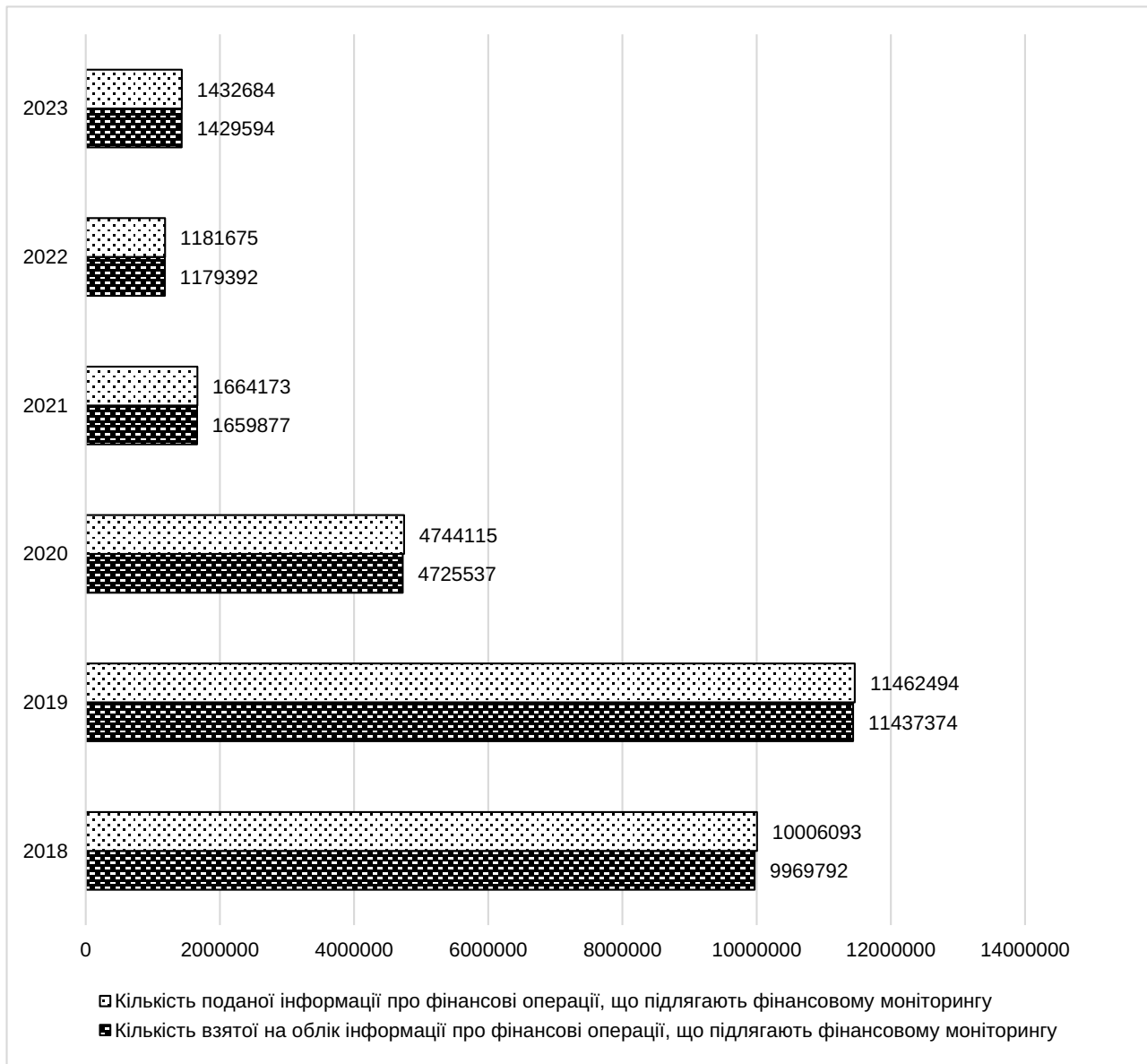

Рис. 1. Динаміка інформування про фінансові операції протягом 2018–2023 років

Джерело: побудовано на основі [3]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

вчиненням кримінальних правопорушень, склала 15,5 млрд гривень [4].

У 2022 році Держфінмоніторингом взято на облік 99,6% повідомлень про фінансові операції від банків, які підлягали фінансовому моніторингу (рис.2, таблиця 1).

У 2022 році питома вага електронних повідомлень про фінансові операції від небанківських установ, які були взяті на облік Держфінмоніторингом, становить 98,4% від загальної кількості повідомлень від цієї категорії СПФМ.

Учасники ринків капіталу та організованих товарних ринків виявилися найбільш активними серед небанківських установ у поданні повідомлень, їх питома вага у загальному обсязі взятих на облік повідомлень про фінан-

сові операції від небанківського сектору за 2022 рік склала 53,74%.

Вивчення практики легалізації злочинних доходів підтверджує, що банківські установи найчастіше використовуються для цієї мети зловмисниками. Слід зазначити, що банки можуть бути втягнуті в тіньові схеми двома способами. З одного боку, це може відбуватися через добровільне вчинення незаконних дій або свідому допомогу в них союзом з банками. З іншого боку, важливо розуміти, що банки не завжди можуть бути повністю освідомлені щодо своєї участі в незаконних операціях або шахрайства, часто діючи лише як посередники між суб'єктами незаконних схем. Незалежно від того, чи приймають банки

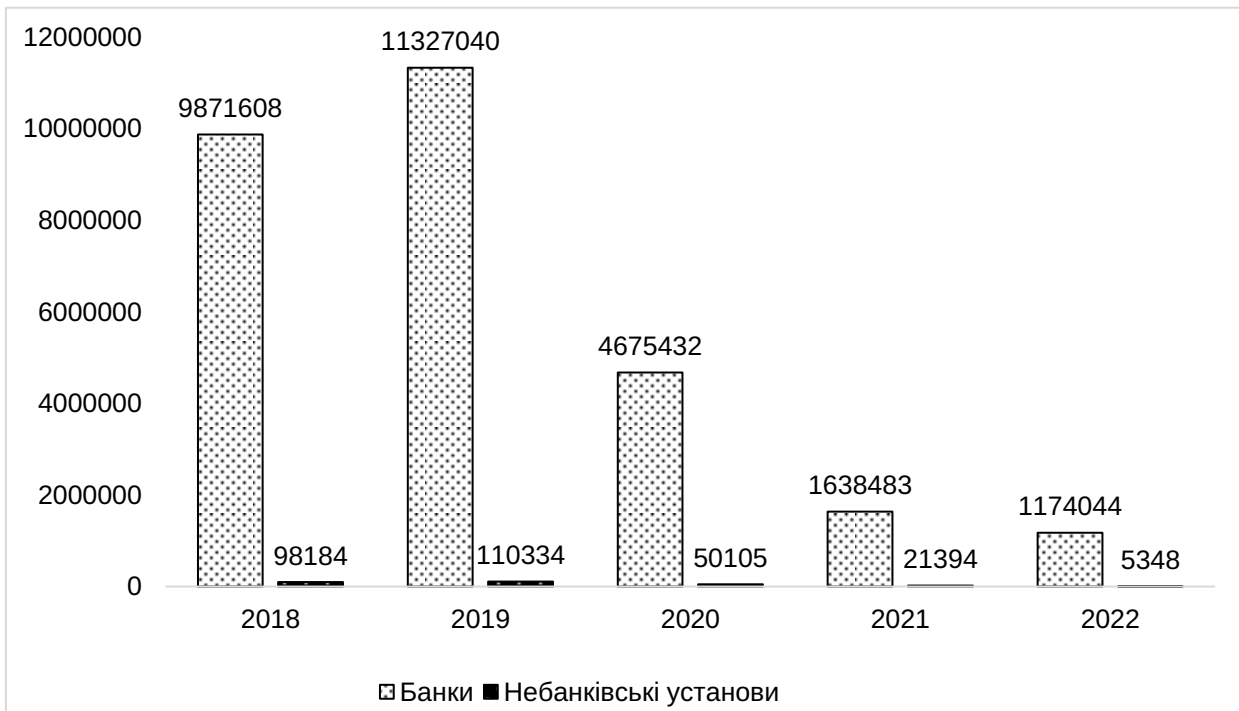

Рис. 2. Динаміка інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами протягом 2018–2022 років

Джерело: побудовано на основі [3]

Таблиця 1

Кількість повідомлень про фінансові операції, взятих на облік Держфінмоніторингом, у розрізі типів подання станом на 01.01.2023 року

Тип установи	Кількість повідомлень в електронному вигляді	Кількість повідомлень у паперовому вигляді
Банки	11 740 444	-
Небанківські установи	5 264	84

Джерело: побудовано на основі [3]

участь у незаконних схемах добровільно чи ненавмисно, вони мають відповідати за будь-які порушення, які могли бути допущені. Цілісність банківської системи залежить від усвідомлення тим, що їхні дії базуються на високих правових, професійних та етичних принципах. Репутація банку є найціннішою характеристикою фінансової установи. Навіть якщо проникнення злочинних коштів у банк відбувається за згодою його співробітників чи керівників за винагороду або через недбалість банку у визнанні злочинного походження цих коштів, такий банк стає активним учасником злочину. Виявлення причетності банку до "відмивання" коштів негативно вплине на сприйняття іншими фінансовими посередниками, контролюючими органами, а також звичайними клієнтами, що може призвести до втрат репутації, фінансових втрат

та порушення конкурентоспроможності. Це також свідчить про недосконалість системи економічної безпеки [2].

Діяльність банків у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, включає ряд ключових аспектів та завдань. Банки повинні розробляти та впроваджувати ефективні внутрішні процедури контролю за фінансовими операціями з метою виявлення надмірно ризикованих транзакцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією доходів злочинного походження. Вони повинні дотримуватися вимог національного та міжнародного законодавства, що регулює питання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Це включає в себе обов'язкові перевірки осіб, здійснення звітності та співпрацю з відповідними державними органами. Банківські установи мають вести фінансовий моніто-

ринг, спрямований на виявлення та аналіз транзакцій, які можуть мати ознаки легалізації злочинних доходів. Вони також повинні вживати заходів для ідентифікації клієнтів та визначення джерел їхніх коштів. Банки зобов'язані збирати та оцінювати інформацію про своїх клієнтів, а також визначати ризики, пов'язані з конкретними транзакціями. Це допомагає уникнути участі у фінансуванні легалізаційних операцій. Забезпечення високого рівня кваліфікації працівників банку у питаннях виявлення та запобігання легалізації коштів через надання навчань та регулярне оновлення їхніх знань. Банки повинні активно співпрацювати з правоохоронними органами та державними службами у виявленні та розслідуванні випадків легалізації злочинних доходів. Впровадження сучасних технологій та програмного забезпечення для автоматизації.

Національний банк України (НБУ) грає ключову роль у сфері фінансового моніторингу в Україні. Його діяльність у цьому напрямку визначена законодавством та спрямована на запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ).

Основні аспекти роботи НБУ у сфері фінансового моніторингу включають:

1. Законодавча регламентація: розробка та впровадження нормативно-правових актів, які регулюють проведення фінансового моніторингу в банківській системі.

2. Визначення обов'язків банків: закладення обов'язку банків виконувати процедури фінансового моніторингу та вживати заходи протидії легалізації доходів злочинного походження.

3. Методології та стандарти: розробка та удосконалення методології, стандартів та інструкцій для банків щодо фінансового моніторингу.

4. Контроль та нагляд: проведення систематичного контролю та нагляду за діяльністю банків у сфері фінансового моніторингу; аналіз та оцінка ефективності заходів, вжитих банками для протидії легалізації доходів.

5. Співпраця з іншими органами: взаємодія з правоохоронними органами, фінансовими установами та іншими суб'єктами, задіяними у сфері фінансового моніторингу.

6. Розвиток та впровадження нових технологій: залучення сучасних технологій, включаючи штучний інтелект та блокчейн, для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу.

7. Навчання та консультації: забезпечення банків кваліфікованими консультаціями та навчанням з питань фінансового моніторингу.

Загальна мета Національного банку полягає в забезпеченні стабільності та безпеки фінансової системи України через ефективні заходи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Національний банк діє відповідно до Міжнародних стандартів з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення FATF.

Відповідно до постанови правління НБУ «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» з метою визначення особливостей виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану визначено наступні правила:

1) Фінансові операції, що здійснюються під час воєнного стану і не вимагають визначення джерела походження коштів. Банки України не здійснюють заходів із перевірки джерел походження коштів, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та нормативно-правовими актами Національного банку України, у разі проведення фінансових операцій з унесення клієнтами коштів готівкою з метою їх зарахування на:

– рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України;

– поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в Національному банку України для благодійної допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення;

– банківські рахунки в Україні для придбання "Військових облігацій" внутрішньої державної позики;

– рахунок клієнта-фізичної особи, обсяг якого відповідає пороговій сумі фінансової операції [9].

2) Спрощена процедура визначення особи та перевірка її даних для осіб, які приймають військові облігації.

Банки України мають право застосовувати наступні методи ідентифікації та верифікації фізичних осіб при відкритті рахунків:

– використання копій документів, отриманих через системи дистанційного обслуговування, електронною поштою з використанням ключа електронного підпису (КЕП);

– визначення власності на надані копії документів від фізичних осіб шляхом взаємодії через відеозв'язок.

3) Зменшені процедури перевірки клієнтів та оновлення інформації про них:

– випадку неможливості встановлення контакту з клієнтом або у разі закінчення строку дії, втрати чинності або визнання недійсними документів, необов'язково здійснювати процедури їх актуалізації.

– допускається приймати від клієнта документ, строк дії якого вже минув або до якого не була вчасно додана фотокартка.

4) НБУ припиняє планові перевірки на період воєнного стану [9].

Важливим інструментом для регулювання справ у сфері фінансового моніторингу є встановлення певних обмежень, зокрема:

Заборона видавати готівкові кошти в розмірі, що перевищує 100,000 гривень в еквіваленті, на всіх рахунках клієнта в національній та іноземній валюті протягом одного дня, за винятком окремих випадків.

Обмеження видачі готівкових коштів за межами України з усіх рахунків клієнта - сума, яка перевищує 12,500 гривень кожних 7 календарних днів, але не більше 50,000 гривень на місяць [10].

Національний банк готовий накладати великі штрафи та вживати заходів до відсторонення керівництва у банків, які не ефективно протистоять масштабним схемам відмивання грошей. З метою стимулювання банків до проведення ефективного фінансового моніторингу, НБУ визначив сім ключових схем, які він вважає важливими: виведення капіталу, переведення в готівку, корупційна, котел, фіктивні доходи, отримання готівки, готівкові без готівки [6].

В грудні 2023 року застосував до п'яти банків та вісімнадцяти небанківських фінансових установ заходи впливу, а саме: АТ «ОКСІ БАНК» – штраф у розмірі 20051000,00 гри-

вень; ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» штраф у розмірі 15422395,69 гривень та письмове застереження; АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» штраф у розмірі 10451000,00 гривень та письмове застереження; ПАТ «МТБ БАНК» штраф у розмірі 10400000,00 гривень та письмове застереження за порушення вимог; АТ «КОМІНБАНК» – штраф у розмірі 10000000,00 гривень; ТОВ «АЛЬЯНС ІНШУ-ЕРЕНС» – анулювання свідоцтва про внесення до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів шляхом виключення запису про товариство з державного реєстру страхових та перестрахових брокерів; ТОВ «СТРАХОВИЙ БРОКЕР «ІНСАРТ» – анулювання свідоцтва про внесення до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів шляхом виключення запису про товариство з державного реєстру страхових та перестрахових брокерів; ПТ «ЛОМБАРД ПРИВАТ» – анулювання ліцензії на надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; ТОВ «ФК АКТИНІЯ» штраф у розмірі 391000,00 грн ТОВ «ФК «МАЙБІЗ» – штраф у розмірі 319940,00 грн; ТОВ «ФК «ОКЕАН» штраф у розмірі 255000,00 грн та письмове застереження; ТОВ «ФК «ЦЕНТРОФІНАНС» штраф у розмірі 255000,00 грн та письмове застереження; ТОВ «ДЖИВВАЙП ФІНАНС» штраф у розмірі 204000,00 грн; ТОВ «ФК «КОНТРАКТ ПЛЮС» штраф у розмірі 51000,00 грн; ТОВ «АСАП ФІНАНС» штраф у розмірі 51000,00 грн; ТОВ «ФК «ФІНЕКСТРА», ТОВ «КЛТ КРЕДИТ», ТОВ «ФК «НОВИЙ СВІТ», ТОВ «ЛИСЕНКО ТА КОМПАНІЯ – ЛОМБАРД» – штрафи в розмірі 51 000,00 грн кожній установі; ТДВ «СК «ПРЕМ'ЄР ГАРАНТ ПРОФІ» – штраф у розмірі 51000,00 грн; ТОВ «ФК «КАПІТАЛ-ДНІПРО» штраф у розмірі 34000,00 грн та письмове застереження; ТОВ «ФК «ГАРОННА» письмове застереження.

Національний банк України за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – ПВК/ФТ) у січні 2024 року застосував до ПОВНОГО ТОВАРИСТВА «АЙ ТІ ЛОМБАРД» захід впливу у вигляді накладення штрафу в розмірі 799000,00 гривень [7].

Висновки. На сьогоднішній день існує значна кількість неправомірних фінансових схем, в яких заангажовані банківські установи. Більшість з цих схем спрямовані на легалізацію

та мають на меті виведення капіталу за межі країни, ухилення від сплати податків, виведення готівки з рахунків незаконним шляхом через фіктивні компанії або оплату неіснуючих товарів і послуг.

Щодо основних нововведень у сфері здійснення фінансового моніторингу, слід відзначити, що вони значно спрощують проведення фінансових операцій із готівковими коштами, що перераховуються фізичними особами на потреби і підтримку Збройних сил України та для допомоги найбільш незахищеним верствам населення, а також удосконалення механізмів ідентифікації та верифікації окремих категорій покупців облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації».

Для упередження негативних наслідків легалізаційних процесів вельми важливою є спільна діяльність у сфері протидії легалізації як для банків, так і для уповноважених державних та міжнародних організацій. Це сприятиме, перш за все, підвищенню прибутковості банків, збільшенню обсягу фінансових активів, поліпшенню ділової репутації банків і підвищенню рівня фінансової стійкості як окремих банків, так і банківської системи в цілому.

Для покращення діяльності банків у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно:

1. Посилення системи ідентифікації та верифікації клієнтів: впровадження більш суворого процесу перевірки особистості клієнтів, зокрема застосування біометричних технологій; запровадження ефективних механізмів перевірки поданої клієнтами інформації та документації.

2. Розвиток та впровадження новітніх технологій: інвестування в розробку та впро-

вадження систем штучного інтелекту для виявлення підозрілих транзакцій та моделювання ризиків; використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки та прозорості фінансових операцій.

3. Підвищення кваліфікації персоналу: забезпечення регулярної підвищення кваліфікації співробітників, включаючи навчання щодо виявлення ознак легалізації доходів.

4. Удосконалення внутрішніх процедур та контролю: розробка та впровадження ефективних внутрішніх процедур з управління ризиками легалізації доходів; посилення внутрішнього контролю та моніторингу фінансових операцій.

5. Збільшення співпраці з органами влади: активізація співпраці банків із правоохоронними та фінансовими службами для обміну інформацією та спільного виявлення потенційних ризиків.

6. Розробка та впровадження нових законодавчих ініціатив: запровадження та удосконалення законодавчих норм, які регулюють фінансові операції та протидію легалізації доходів.

7. Взаємодія із міжнародними партнерами: співпраця банків з міжнародними фінансовими установами та банками для обміну досвідом та впровадження найкращих практик.

8. Посилення етичних стандартів: запровадження та виконання строгих етичних стандартів у фінансовій сфері, спрямованих на запобігання недобросовісній діяльності.

Ці заходи можуть сприяти покращенню ефективності банків у протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та зміцненню фінансової системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барановський О. І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання : монографія. Харків : Форт, 2003. 472 с.

2. Висоцька, І. Б., Нагірна, О. В. (2023) Роль банківських установ у системі протидії легалізації та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*, (2), 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-1>

3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

4. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2023 рік URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-2023-rik.html> (дата звернення: 15.02.2024).

5. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єшов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2007. 140 с.

6. Нацбанк розкрив 7 основних схем відмивання грошей банками URL: <https://finclub.net/ua/analytics/natsbank-rozkryv-7-osnovnykh-skhem-vidmyvannia-hroshei-bankamy.html> (дата звернення: 15.02.2024).

7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (дата звернення: 15.02.2024).
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text> (дата звернення: 15.02.2024).
9. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану: Постанова Національного банку України від 23.03.2022 № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text> (дата звернення: 15.02.2024).
10. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України № 18 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

REFERENCES:

1. Baranovskyi O. I. (2003) «Vidmyvannia» hroshei: sutnist ta shliakhy zapobihannia ["Laundering" of money: essence and ways of prevention]: monohrafiia [a monograph]. Kharkiv : Fort, 472 p. (in Ukrainian)
2. Vysotska, I. B., Nahirna, O. V. (2023). Rol bankivskykh ustanov u systemi protydii lehalizatsii ta vidmyvannia dokhodiv, oderzhanykh zlochyнным shliakhom [The role of banking institutions in the system of combating the legalization and laundering of proceeds obtained through crime] *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav (seriia ekonomichna)*, (2), no. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-1>
3. Zvit Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy za 2022 rik [Report of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2022]. Available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf> (accessed February 15, 2024).
4. Informuvannia pro rezultaty roboty Derzhfinmonitorynhu za 203 rik [Information on the results of the State Financial Monitoring Service for the year 2023]. Available at: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoryngu-za-2023-rik.html> (accessed February 15, 2024).
5. Kovalenko V. V., Dmytrov S. O. and Yezhov A. V. (2007) Mizhnarodnyi dosvid u sferi zapobihannia ta protydii vidmyvanniu dokhodiv, oderzhanykh zlochyнным shliakhom, ta finansuvanniu teroryzmu [International experience in the field of prevention and countermeasures against money laundering and terrorist financing]: monohrafiia [a monograph]. Sumy: UABS NBU. 140 p. (in Ukrainian)
6. Natsbank rozkryv 7 osnovnykh skhem vidmyvannia hroshei bankamy [The National Bank revealed 7 main money laundering schemes by banks]. Available at: <https://finclub.net/ua/analytics/natsbank-rozkryv-7-osnovnykh-skhem-vidmyvannia-hroshei-bankamy.html> (accessed February 15, 2024).
7. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official website of the National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua> (accessed February 15, 2024).
8. Pro zapobihannia ta protydii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyнным shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 № 361-IX [On prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds of crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated December 6, 2019 No. 361-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text> (accessed February 15, 2024).
9. Pro osoblyvosti vykonannia okremykh vymoh zakonodavstva u sferi finansovoho monitorynhu, valiutnoho nahliadu, nahliadu z pytan realizatsii i monitorynhu efektyvnosti personalnykh spetsialnykh ekonomichnykh ta inshykh obmezhuvalnykh zakhodiv (sanktsii) protiahom dii voiennoho stanu: Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy vid 23.03.2022 № 60 [On the peculiarities of the implementation of certain requirements of the legislation in the field of financial monitoring, currency supervision, supervision of the implementation and monitoring of the effectiveness of personal special economic and other restrictive measures (sanctions) during the martial law: Resolution of the National Bank of Ukraine dated 03/23/2022 No. 60]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text> (accessed February 15, 2024).
10. Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhennia voiennoho stanu: Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy № 18 vid 24.02.2022. [On the operation of the banking system during the introduction of martial law: Resolution of the National Bank of Ukraine No. 18 dated 24.02.2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (accessed February 15, 2024).